

Sortspætte, overvågning af ynglefugle	
Teknisk anvisning	TA. nr.: A171
Forfattere: Thomas Eske Holm & Thorsten Johannes Skovbjerg Balsby <i>Aarhus Universitet</i>	Version: 3
	Udgivet: 10-03-2026
	Omfang: 8 s. inkl. bilag

Indhold

1 Indledning	2
1.1 Biologisk baggrund	2
2 Metode	2
2.1 Tid, sted og periode	3
2.2 Særligt feltudstyr	3
2.3 Forberedende arbejde	3
2.4 Stedangivelse	3
2.5 Procedure for feltarbejde	3
2.5.1 Eftersøgningsmetoder	4
2.5.2 Kriterier for sikkert/sandsynligt ynglefund	4
2.5.3 Registrering i Naturdatabasen	4
3 Databehandling og kvalitetssikring	5
4 Bilag	6
5 Oversigt over versionsændringer	8

1 Indledning

Formålet med overvågningen af sortspætte (*Dryocopus martius*) beskrevet i denne tekniske anvisning (TA) er at indsamle viden om aktuel forekomst og tidlig udvikling af bestandsstørrelsen for arten. De indsamlede data skal desuden understøtte planlægning af beskyttelse og naturgenopretning af artens levesteder.

Den tekniske anvisning angiver en kvalitetssikret, standardiseret og reproducerbar metode til at gennemføre overvågningen af ynglende sortspætte i forbindelse med overvågningsprogrammet, NOVANA (Det Nationale Overvågningsprogram for Vandmiljø og Natur).

Sortspætte er omfattet af fuglebeskyttelsesdirektivets bilag 1.

Overvågningen skal tilvejebringe datagrundlag for afrapportering i henhold til fuglebeskyttelsesdirektivets artikel 12 og den nationale NOVANA-afrapportering.

Data fra overvågningsopgaven kommer sammen med landskabsanalyser desuden til at indgå i et modelarbejde, der skal give et estimeret mål for artens samlede bestand i Danmark.

Opgaven omfatter periodevis, gentagende totaltælling af antal ynglepar af sortspætte inden for fuglebeskyttelsesområder, hvor arten er på udpegningsgrundlaget.

1.1 Biologisk baggrund

Yngleområder for sortspætte udgøres af bevoksninger med tæt kronedække og med potentielle redetræer med en diameter på mere end 50 cm (80–120 år gamle). Redetræer skal være højstammede, dvs. laveste gren mere end seks meter over jorden. Endvidere skal skoven indeholde dødt ved med vedboende insekter som fødekilde.

I Danmark udhugges redehullet langt overvejende i bøg, men yngleforekomster er også registreret i ædelgran, douglasgran og skovfyr. Sortspætte laver huller til overnatningsplads hele året, så egnede ynglehabitater typisk rummer et større antal huller, som ikke nødvendigvis er i brug som redehul.

I store sammenhængende skovområder med mere end et ynglepar, ligger sortspætteterritorier sjældent tættere end ca. 1 km fra hinanden, og de enkelte territorier kan være op til flere kvadratkilometer store.

2 Metode

Ynglende sortspætte eftersøges på alle kendte og potentielle ynglelokaliteter i fuglebeskyttelsesområder, hvor arten er på udpegningsgrundlaget.

Overvågningen kategoriseres som "intensiv 1". Intensiv 1-overvågning omfatter opsøgende overvågning af artens bestandsstørrelse i de fuglebeskyttelsesområder, hvor de indgår på udpegningsgrundlaget.

Overvågningen gennemføres ved at registrere territoriehævdende adfærd, herunder trommen samt sang og kald. Ved behov kan der anvendes playback til at fremprovokere respons fra tilstedeværende fugle. Kendte overnatnings- og redehuller kan ligeledes opsøges, idet arten ofte yngler i de samme skovbevoksninger fra år til år.

2.1 Tid, sted og periode

Sortspætte eftersøges på kendte og potentielle ynglelokaliteter inden for fuglebeskyttelsesområder, hvor arten er på udpegningsgrundlaget.

Overvågningen gennemføres i perioden 10. marts til 15. april.

Fuglene er i denne periode territoriehævdende omkring redehullerne.

Dage med vedvarende regn, tåge og/eller stærk blæst er uegnede til observationer og skal undgås.

Ynglepar der observeres i forbindelse med overvågning af andre arter – uden for det fastsatte overvågningsvindue (10. marts – 15. april) – kan medtages såfremt forekomsten kan henføres til sikre eller sandsynlige ynglepar.

2.2 Særligt feltudstyr

Ved overvågning af sortspætte anvendes følgende udstyr:

- Håndkikkert
- Playback-udstyr (Se Bilag 2: <https://ecos.au.dk/playback>):
 - Højtaler skal kunne afspille lyde i frekvensområdet 1-10 kHz med et lydtryk på ca. 83 dBA på 1 m afstand uden at forvrænge lyden. Desuden kræves, at højtalerens frekvensrespons er jævn mellem 2 og 6 kHz, hvor størstedelen af energien i vokaliseringerne ligger.
 - Lydfilerne hentes på DCE's hjemmeside under 'Fugle - Artsovervågning': <https://ecos.au.dk/ta>

2.3 Forberedende arbejde

Inden ynglesæsonen udarbejdes en oversigt over relevante ynglelokaliteter i fuglebeskyttelsesområder med arten på udpegningsgrundlaget. Viden hentes fra tidligere overvågning, citizen science-databaser samt kendskab til potentielle ynglelokaliteter og evt. tolkning af luftfotos.

2.4 Stedangivelse

Aktiviteters geometri ("Sted" i Naturdatabasen) navngives med udgangspunkt i eller henvisning til officielt stednavn fra et kort efterfulgt af "(Sortspætte)". Fx "Høstemark Skov (Sortspætte)". Efter behov kan der tilføjes et løbenummer, som skrives efter den faste nomenklatur for navngivning.

2.5 Procedure for feltarbejde

2.5.1 Eftersøgningsmetode

Egnede ynglelokaliteter opsøges, hvor der lyttes og kigges efter territoriehævdende fugle. Arten er mest aktiv om formiddagen, men kan findes i skovbevoksninger med redehuller igennem hele dagen. Sortspætte lokaliseres primært ved at lytte efter trommen eller vokalisering samt ved yngleadfærd omkring redehullerne. Hvis der ikke umiddelbart kan høres sortspætte, anvendes playback til at fremprovokere respons, der kan afsløre tilstedeværende fugle.

Evt. yngleadfærd jf. nedenstående kriterier registreres.

2.5.2 Kriterier for sikkert/sandsynligt ynglefund

Adfærd eller observationer, der kan indikere sikkert eller sandsynligt ynglefund:

<i>Sikkert ynglefund</i>	<i>Sandsynligt ynglefund</i>
Adulte fugle ses ruge på rede	Territoriehævdende fugle
Rede med æg eller unger fundet	Redebyggende fugle
Adulte fugle, der flyver til og fra redested under omstændigheder, der tyder på, at reden er besat	Parringsadfærd
Ungeførende fugle	
Tydelig afledningsadfærd hos adulte fugle	

I forhold til at bestemme de sikre og sandsynlige ynglefund skal følgende bemærkes:

- Hannen overnatter i redehullet og afløses af hunnen i dagtimerne. Rugeskiftet, dvs. når fuglene afløser hinanden i reden, sker løbende gennem hele dagen med 2-3 timers intervaller, fra 1-2 timer efter solopgang til omkring 2-3 timer før solnedgang.
- Territoriehævdende sortspætter benytter deres parringskald (kvi-kald) eller allike-kaldet (allike-kald). Bemærk at siddekaldet (kliææh) og flyvekaldet (krr-krr-krr) benyttes hele året og derfor ikke er ynglerelateret. Man skal også være opmærksom på, at sortspættens stemme let forveksles med andre arter, eksempelvis grønspejle.
- I april omkring æglægning bliver etablerede ynglepar mindre vokale omkring redehullerne. Meget vokale fugle efter denne periode er således typisk ikke-udparrede fugle, især hvis de høres fra sidst i april.
- Nye eller ikke helt færdige redehuller kendes typisk på at veddet er lyst og på spåner under træet. Endvidere er de ofte ovale eller tilspidsede i toppen.

2.5.3 Registrering i Naturdatabasen

Bilag 1 viser et feltskema, der indeholder datafelter til alle parametre i overvågningsopgaven. Data registreres som udgangspunkt under feltarbejdet direkte i Naturdatabasens formular, Ynglefugle, samlegruppe (2026-), mens feltskemaet tjener som oversigt og backup i tilfældet af dårligt vejr,

systemnedbrud mv.

Der oprettes en aktivitet i Naturdatabasen for hvert lokalitetsbesøg og for hvert evt. ynglefund.

GIS-tilknytning:

- Ynglefund: Der oprettes en punktgeometri for redepositionen. Afhængig af observationstype placeres punktet i redeposition, eller omtrent hvor individer med yngleadfærd observeres.
- Ingen ynglefund: Der oprettes en polygon, som afgrænser den relevante del af den eftersøgte lokalitet.

Data:

- Stamdata:
 - Angiv dato for besøg.
 - Indsamlingsformål = NOVANA (gælder for alle opgaver udført under NOVANA-programmet).
 - Vælg inventørnavn(e) på den/de person(er), der foretager overvågningen.
- Art og antal ynglepar:
 - Der vælges sortspætte som art. (Formularen i Naturdatabasen anvendes til overvågning af flere arter).
 - For sortspætte registreres ynglepar under "Antal". Der angives enten 0 eller 1.
- Fundtype: Der vælges enten
 - "Sikkert ynglepar"
 - "Sandsynligt ynglepar"
 - "Eftersøgt, men ikke fundet" (hvis "antal ynglepar" = 0).
- Begrundelse (sikkert/sandsynligt ynglefund): Der vælges en begrundelse svarende til tabel i afsnit 2.5.2 Kriterier for sikkert/sandsynligt ynglefund.
 - Hvis der ikke observeres yngleadfærd vælges "Ikke relevant".

2.6 Procedurer efter feltarbejde

Metoden sigter mod at kunne give en opgørelse af yngleforekomst pr. fuglebeskyttelsesområde. Ved anvendelse af registreringer i Naturdatabasen skal man derfor se samlet på alle registreringer for sortspætte for det enkelte overvågningsår i et fuglebeskyttelsesområde.

3 Databehandling og kvalitetssikring

Alle opgavens aktiviteter i Naturdatabasen gennemgås efter generelle og opgavespecifikke procedurer for kvalitetssikring beskrevet i den datatekniske anvisning (dTA DN01 - Naturdatabasen). Den datatekniske anvisning med tilhørende bilag og dokumenter indeholder desuden oplysninger om oprettelse af inventørnavne i Naturdatabasen, roller til systemet og kvalitetsmærkning af data:

<https://sgavmst.dk/media/arknmsxp/dta-dn01-naturdatabasen.pdf>

4 Bilag

Bilag 1: Feltskema

Feltskema til overvågning af sortspætte til udprint.

Bilag 2: Anvendelse af playback i NOVANA-overvågningen

<https://ecos.au.dk/playback>

TA A171 Bilag 1	Sortspætte, overvågning af ynglefugle Vers. 3, gyldig fra 10-03-2026		
Stamdata			
Sted			
Dato		Indsamlingsformål	
Inventør			
Observationer			
Sortspætte, antal par [0/1]			
Sikkert ynglepar [X]		Begrundelse:	
Sandsynligt ynglepar [X]		Begrundelse:	
Eftersøgt, men ikke fundet [X]			
Bemærkninger			
Begrundelser: 1. Sikkert: Rugende fugle 2. Sikkert: Rede med æg el. unger 3. Sikkert: Til og fraflyvning fra rede 4. Sikkert: Ungeførende fugle 5. Sikkert: Afledningsadfærd 6. Sandsynligt: Territoriehævdende 7. Sandsynligt: Redebyggende fugle 8. Sandsynligt: Parringsadfærd 9. Ikke relevant			

5 Oversigt over versionsændringer

Vers	Dato	Emne:	Ændring:
1	18-12-2017	Intensiv 1	Arten går fra Ekstensiv overvågning til Intensiv 1.
2	01-2022	Mindre Justeringer og playback	Der er foretaget mindre justeringer mht. årstal og indsamlingssoftware samt anvendelse af playback.
3	01-03-2026	Ny TA-skabelon mv.	Omstrukturering af TA-tekst
3	01-03-2026	Geometri	Ynglefund registrering med punktgeometri